

İngiltere'nin hidive yapacağı tesir ve telkinleri büyük ölçüde önlemeyi düştü.

Hidivliğinin ilk yıllarında İngiliz idaresine karşı muhalif bir siyaset takip eden Abbas Hilmi, önce reis-i nüzzarlığa Fahri Paşa'yı getirmek istedi. Daha sonra da Mısır'da İngiliz subayları tarafından idare edilen orduyu tenkit etmeye başladı. Bu yüzden, Kahire'deki İngiliz konsolos ve temsilcileriyle anlaşmazlığa düştü; hatta bu anlaşmazlık bir ara çok ileri bir safhaya vardı. Fakat Riyaz Paşa'nın kurduğu nazırlar heyeti iki tarafça da kabul edilince bu kritik durum atlatıldı. Bu arada Fransız-İngiliz ittifakı neticesinde Fransızlar'la arası açılınca İngilizler'e yaklaştı. Abbas Hilmi'nin ilk bakışta Mısır'daki İngiliz idaresine muhalif bir siyaset takip ettiği görülmekteyse de bu siyasetinin uzun ömürlü olmadığı ve kısa bir süre sonra İngilizler'in tesirine girdiği anlaşılmaktadır. Bu durum, *el-Ehrâm* gazetesi sahibi Beşâre Tekla'nın İstanbul'a gönderdiği mektuplarda da açık bir şekilde görülmektedir (bk. BA, Yıldız Tasnifi, Ks. 18, Evr. 553/569, Zrf. 93, Kar. 38).

Abbas Hilmi'nin Osmanlı Devleti'ne karşı istikrarlı bir siyaset takip ettiğini söylemek çok güçtür. Bununla birlikte, Mısır dâimî komiseri olan Ahmed Muhtar Paşa, Osmanlı Devleti'nin Mısır üzerindeki haklarının şeklen de olsa korunmasına büyük dikkat gösterdi. Nitekim Abbas Hilmi'nin bağlılığını bildirmek için İstanbul'a ilk gidişinde ona Osmanlı Devleti tarafından özel bir vapur tahsis edilmesini sağladı. Temmuz 1893'te, yanında Ahmed Muhtar Paşa olduğu halde İstanbul'a giden Abbas Hilmi, ertesi yıl da Avrupa seyahatine çıkmaya karar verdi. Osmanlı Devleti, Mısır'da idarî bir boşluğun doğmaması ve Avrupalıların hidiv üzerinde muhtemel tesirlerinin önlenmesi için, Ahmed Muhtar Paşa'dan hidivi bu seyahatten vazgeçirmesini istedi. Ancak Abbas Hilmi bütün ısrarlara rağmen bu seyahate çıktığı gibi, her yıl Avrupa'ya gitmeyi de âdet haline getirdi. Osmanlı Devleti ise onun hangi Avrupa ülkesine gittiğini ve kimlerle temas kurduğunu takip etmeye çalıştı.

Abbas Hilmi'nin dengeli bir siyaset takip etmemesi, gerek Mısır içinde gerekse dış ülkelerde muhaliflerinin çoğalmasına sebep oldu; bunun bir sonu

cu olarak da zaman zaman suikastlara uğradı. 1894'te suikast hazırlığı içinde bulunan bir İtalyan İskenderiye'de yakalandı (bk. BA, Mısır İradeleri, nr. 1629, 1632). 1914 yazında İstanbul'a geldiği sırada da başka bir suikasta uğrayarak yaralandı. Kısa bir müddet sonra çıkan I. Dünya Savaşı sebebiyle bir daha Mısır'a dönemedi. 19 Aralık 1914'te İngiltere Mısır'ı himayesine aldı ve Abbas Hilmi hidivlikten azledilerek yerine ailenin en yaşlısı olan Hüseyin Kâmil getirildi. Bu tarihten sonra hayatını İstanbul ve Viyana'da geçirdi. Mısır'ın bağımsızlığa kavuşması ve Hüseyin Kâmil'in yerine "kral" unvanıyla Fuad'ın getirilmesiyle (15 Mart 1922), hidivlik haklarını tamamen kaybetti ve malları müsadere edildi. Mehmed Abdülmün'im ve Mehmed Abdülkâdir adında iki oğlu bulunan Abbas Hilmi, 20 Aralık 1944'te Cenevre'de öldü.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, Yıldız Tasnifi, Ks. 39, Evr. 2144, Zrf. 129, Kar. 120; Ks. 39, Evr. 2139, Zrf. 129, Kar. 120; Ks. 31, Evr. 2153, Zrf. 160, Kar. 87; Ks. 39, Evr. 2087, Zrf. 57, Kar. 117; Ks. 18, Evr. 553/569, Zrf. 93, Kar. 38; Ks. 31, Evr. 2135, Zrf. 160, Kar. 87; Ks. 5, Evr. 2163, Zrf. 83, Kar. 2; BA, Mısır İradeleri, nr. 1619, 1629, 1632; C. Zeydan, *Meşâhîrü's-şarq*, Kahire 1902, II, 50; M. S. Anderson, *The Eastern Question 1774-1923*, New York 1966, s. 251; Rifat Uçarol, *Gazi Ahmed Muhtar Paşa, Bir Osmanlı Paşası ve Dönemi*, İstanbul 1976, s. 224-242; Brockelmann, *History of the Islamic Peoples*, London 1982, s. 455-458; Albert Hourani, *Arabic Thought in the Liberal Age 1798-1939*, Cambridge 1984, s. 200-201, 207; Thomas Mayer, "Abbas Hilmi II as Reflected in Some of his Papers", *AASL*, XIV (1980), s. 279-286; K. Volters, "Abbas II", *IA*, I, 11; M. Colombe, "Abbas Hilmi II", *ELP* (İng.), I, 13.

 İLHAN ŞAHİN

ABBAS b. HÜSEYİN eş-ŞİRÂZİ

(عباس بن حسين الشيرازي)
(ö. 362/973)

Büveyhî veziri.

303'te (915) Şiraz'da doğdu. Daha sonra Bağdat'a giderek Muizzüddeve'nin kâtibi oldu. 963'te Divân-ı Nafakât'ın başkanı Mühellebî'nin ölümü üzerine, Muizzüddeve tarafından İbn Fesânces (ابن فسانجس) ile birlikte hükümette görevlendirildi. Bu arada Mühellebî'nin kızı ile evlendi. 967'de Muizzüddeve'nin ölümünden sonra, onun oğlu ve halefi İzzüddeve Bahtiyar

tarafından vezirlik sıfatıyla görevinde bırakıldıysa da rakibi İbn Fesânces'in entrikaları üzerine 970'te azledildi. Fakat ertesi yıl tekrar vezir oldu ve İbn Fesânces'i saf dışı bıraktı. Askere vermek üzere halktan zorla para toplaması, özellikle Bahtiyar'ın sofracıbaşısı İbn Bakıyye'nin düşmanlığını üzerine çekti. 973'te onun çevirdiği bir entrika sonunda tutuklandı ve yerine İbn Bakıyye getirildi. Kısa bir süre sonra da Küfe'de muhtemelen zehirlenerek öldürüldü.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Esir, *el-Kâmil* (nşr. C. J. Tornberg), Leiden 1851-76 → Beyrut 1399/1979, VIII, 583-584, 601, 628-632; Zirikî, *el-A'âm*, Kahire 1373-78/1954-59, IV, 32; M. Th. Houtsma, "Abbas", *IA*, I, 14; M. Canard, "al-'Abbâs b. al-Husayn", *ELP* (İng.), I, 11; C. Cahen, "Abbâs b. Husayn", *ELr*, I, 79.

 (DİA)

ABBAS MAHMUD el-AKKAD

(عباس محمود العقاد)

(bk. AKKAD, ABBAS MAHMUD).

ABBAS b. ME'MÛN

(عباس بن المأمون)
(ö. 223/838)

Abbâsî kumandanı.

Abbâsî Halifesi Me'mûn'un oğludur. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Askerî sahada çok iyi yetiştirdiği anlaşılan Abbas, 214 (829-30) yılında Bilâl el-Gassânî eş-Şârî'nin isyanını bastırdı. Babasının Bizans'a karşı çıktığı ilk seferde ordu kumandanı olarak Anadolu'ya girdi ve bazı kaleleri fethetti. Ertesi yıl Niğde (Antigu), Hasîn ve Ahrâb kalelerini ele geçirdikten sonra Bizans İmparatoru Theophilos ile karşılaştı. Yapılan savaşta imparator mağlûp oldu. 833'te babası tarafından Tyana'yı (Tuana) tahkim edip müslüman nüfusu burada iskân etmekle görevlendirildi.

Halife, Bizans'a karşı çıktığı dördüncü seferinde Bedendûn (Pozanti) suyu kenarında vefat etti (9 Ağustos 833). İslâm kaynaklarında, Me'mûn'un halefini tayin edip etmediği konusunda açık bilgi yoktur. İhtiyatla karşılanacak bazı kaynaklarda ise onun, kardeşi Mu'tasım'ı veliaht tayin ettiği kaydedilmektedir. Ancak halife ordusundaki Türkler'in baskısı sonucu Mu'tasım hilâfete getiri-